

УДК: 657.432.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

кандидат економічних наук, Олійник С. О.

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Київ

В статті розглядаються питання сутності та класифікації дебіторської заборгованості на рівні задоволення користувачів інформацією про її стан та питання управління дебіторською заборгованістю, особливості організації бухгалтерського обліку та рекомендації щодо вдосконалення обліку відповідно до особливостей діяльності суб'єктів господарювання. Визначено основні етапи, мета та завдання управління дебіторською заборгованістю, висвітлено теоретичні та практичні основи управління нею. В статті доведено, що для вирішення проблем виникнення та погашення дебіторської заборгованості допоможе створення ефективної системи контролю за якістю фінансових розрахунків із дебіторами та вимагає розробки чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості, уніфікації способів її оцінки та документів аналітичної фінансової звітності.

Ключові слова: дебітор, дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, поточна дебіторська заборгованість, сумнівна дебіторська заборгованість, безнадійна дебіторська заборгованість, кредитна політика підприємства.

*кандидат экономических наук, Олейник С. А. Пути совершенствования учета дебиторской задолженности/
Национальный университет биоресурсов и природопользования
Украины, Киев*

В статье рассматриваются вопросы сущности и классификации дебиторской задолженности на уровне удовлетворения пользователей информацией о ее состоянии и вопросы управления дебиторской задолженностью, особенности организации бухгалтерского учета и рекомендации по совершенствованию учета в соответствии с особенностями деятельности субъектов хозяйствования. Определены основные этапы, цели и задачи управления дебиторской задолженностью, освещены теоретические и практические основы управления ею. В статье доказано, что для решения проблем возникновения и погашения дебиторской задолженности поможет создание эффективной системы контроля за качеством финансовых расчетов с дебиторами и требует разработки четкой и совершенной классификации дебиторской задолженности, унификации способов ее оценки и документов аналитической финансовой отчетности. Ключевые слова: дебитор, дебиторская задолженность, долгосрочная дебиторская задолженность, текущая дебиторская задолженность, сомнительная дебиторская задолженность, безнадежная дебиторская задолженность, кредитная политика предприятия.

PhD in Economic, Oliynyk S. O. Ways of improving accounting of debit restriction/ National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

The article deals with the issues of the nature and classification of accounts receivable at the level of satisfaction of users with information about its state and issue of management of accounts receivable, features of the organization of accounting and recommendations for improving accounting in accordance with the peculiarities of business entities. The main stages, objectives and tasks of the management of accounts

receivable are determined, the theoretical and practical bases of its management are highlighted. In the article it is proved that in order to solve problems of occurrence and repayment of receivables, it will help to create an effective system for monitoring the quality of financial settlements with debtors and requires the development of a clear and perfect classification of receivables, unification of methods of its assessment and documents of analytical financial reporting.

Key words: receivables, accounts receivable, long-term receivables, current accounts receivable, doubtful receivables, bad accounts receivable, credit policy of the enterprise.

Вступ. В період глобальних змін в різних сферах діяльності суспільства питання обліку та оцінки дебіторської заборгованості є досить актуальним, адже фінансовий стан підприємства значною мірою залежить саме від наявності та ефективного управління цим видом заборгованості.

Питанням обліку та аналізу дебіторської заборгованості займалися вітчизняні вчені, зокрема Кірейцев Г. Г., Бутинець Ф. Ф., Сопко В. В., Нашкерська Г. В., і зарубіжні - Є. Брікхем, С. Хенк, К. Хувер, та ін. Проте ряд питань досі залишаються недостатньо вивченими.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів організації обліку дебіторської заборгованості, її інтеграції в систему управління.

Розмір дебіторської заборгованості визначається факторами, які можна поділити на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх слід віднести фактори, що визначають розмір дебіторської заборгованості і це є стан розрахунків у країні, грошово-кредитна політика центрального банку, рівень інфляції, вид продукції, ринок та його насиченість. Внутрішніми факторами є кредитна політика підприємства, вид

розрахунків, діяльність фінансового менеджера та стан контролю за дебіторською заборгованістю.

До проблем бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості можна віднести стан класифікації та обліку дебіторської заборгованості на рівні задоволення різних користувачів інформацією про її стан; зміст бухгалтерських записів, що визначаються в процесі визнання і оцінювання дебіторської заборгованості. Потребує вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю, адже саме політика управління дебіторською заборгованістю, визначає ефективність роботи підприємства.

Основними нормативно-правовими документами, які регламентують відображення дебіторської заборгованості в бухгалтерському обліку є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 10 "Дебіторська заборгованість" та № 13 "Фінансові інструменти". Однак, сутність дебіторської заборгованості тлумачиться у цих стандартах неоднозначно.

На основі аналізу чинних національних стандартів бухгалтерського обліку можна дійти висновку, що дебіторська заборгованість, за своєю суттю, є сумою заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу.

Доцільним вважаємо внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», де чітко розмежувати поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Уточнення вимагає визначення поточної дебіторської заборгованості. Утворення поточної дебіторської заборгованості не завжди слід пов'язувати з доходом.

Однією з проблем обліку дебіторської заборгованості є непристосованість методів визначення резерву сумнівних боргів, які

передбачені в П(С)БО 10, що призводить до недостовірності даних при відображенні резерву сумнівних боргів в балансі. Тому вважаємо за доцільне затвердити перелік документів, що підтверджують і обґрунтовують визнання заборгованості сумнівною (безнадійною).

Для організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами важливе місце посідає класифікація дебіторської заборгованості. До проблем при класифікації можна віднести відсутність єдиного комплексного підходу при розробці різних типів класифікації дебіторської заборгованості; немає чіткого шляху формування та пошуку ознак, які б дозволяли проводити більш чітку класифікацію; недостатньо вивчена і досліджена така складова зобов'язань дебіторів як довгострокова заборгованість[2].

Дебіторська заборгованість класифікується за такими ознаками: за контрагентами; зв'язок із нормальним операційним циклом та терміном погашення; об'єкти, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів; платоспроможність дебітора.

Відповідно до П(С)БО 10 обов'язковим є поділ дебіторської заборгованості на поточну та довгострокову. Передбачено також поділ дебіторської заборгованості на заборгованість вітчизняних та іноземних покупців. Класифікують дебіторську заборгованість за видами залежно від об'єктів, щодо яких виникли зобов'язання дебіторів (враховуючи часовий аспект). Здійснюється групування дебіторської заборгованості за строками її непогашення із встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи. Відповідно вона поділяється на сумнівну та безнадійну.

Враховуючи закордонну практику та думки вітчизняних науковців, доцільним є введення ще однієї категорії заборгованості як бездоганну або реальну.

Однак слід зауважити, що підприємство може самостійно обрати ознаку класифікації. Досить доречним є пропозиція ряду науковців про поділ дебіторської заборгованості за ступенем дотримання фінансової дисципліни на допустиму та невиправдану (виникає при недоліках в діяльності підприємства). Це дасть можливість простежити порушення фінансово-господарської дисципліни і виявити неякісну роботу контрагента[2].

До основних завдань управління дебіторською заборгованістю слід віднести сприяння зростанню обсягу продаж шляхом надання комерційного кредиту і тим самим зростання прибутку; підвищення конкурентоздатності за допомогою відстрочки платежу; визначення рівня ризику неплатоспроможності покупця; розрахунок планового резерву сумнівних боргів; надання рекомендації по роботі з фактично або потенційно неплатоспроможними покупцями.

Управління дебіторською заборгованістю включає в себе визначення політики надання кредиту й інкасації для різних груп покупців і видів продукції; аналіз і ранжування покупців залежно від обсягів закупівель, історії кредитних відносин і запропонованих умов оплати; контроль розрахунків із дебіторами по відстрочених та прострочених заборгованостях; визначення прийомів прискорення повернення боргів і зменшення безнадійних боргів [3].

Типовими проблемами, з якими стикається підприємство при управлінні та обліку дебіторської заборгованості є те, що не проводиться оцінка кредитоспроможності покупців і ефективності комерційного кредитування; недостатній професіоналізм фінансових менеджерів; низька платоспроможність покупців; не регламентована робота з простроченою дебіторською заборгованістю; немає достовірної інформації про терміни погашення зобов'язань компаніями-дебіторами; відсутні дані про зростання витрат,

пов'язаних зі збільшенням розміру дебіторської заборгованості і часу її оборотності[2].

Вирішити проблему виникнення дебіторської заборгованості допоможе створення ефективної системи контролю за якістю фінансових розрахунків із дебіторами, що вимагає розробки чіткої та досконалої класифікації дебіторської заборгованості, уніфікації способів її оцінки та документів аналітичної фінансової звітності. Для контролю дебіторської заборгованості можна рекомендувати розробити заходи щодо пошуку можливостей збільшення кількості покупців і замовників підприємства з тим, щоб зменшити масштаб ризику несплати боргів та постійного моніторингу потенційних дебіторів. Доречним є впровадження в практику управління лімітування дебіторської заборгованості як у загальних обсягах, так і у розрахунку на одного дебітора і періодично переглядати граничні суми. Систематично проводити інвентаризацію заборгованості.

Висновки. Для забезпечення ефективної організації та проведення обліково-аналітичних процедур щодо дебіторської заборгованості вважаємо за необхідне внести зміни у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» щодо усунення розбіжностей трактування сутності дебіторської заборгованості. Важливим питанням є вдосконалення політики управління дебіторською заборгованістю на підприємстві, та підприємства в межах чинного законодавства повинні самостійно обирати систему класифікації дебіторської заборгованості залежно від завдань, які ставить управління перед системою обліку.

Література:

1. Нашкерська Г. Облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості // Бухгалтерський облік і аудит – 2001. - №7 – С.27 –32
2. Нашкерська Г. Особливості визнання та оцінки поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи і послуги//Бухгалтерський облік і аудит,-№11,-2009,-с.31-37
3. Ценклер Н. І. Вдосконалення класифікаційних ознак дебіторської заборгованості та їх значення в підвищенні контрольно-аналітичної функції обліку [Електронний ресурс]/ Н. І. Ценклер, П. Б. Кватирка.- Режим доступу :<http://www.nbu.ua/portal/statti/9.htm>.
4. Олійник С. О. Напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості/ С. О. Олійник// збірник наукових праць міжнар.наук.-практ. Інтернет-конф.-Тернопіль:Крок, 2015.-С.285-288

References:

1. Nashkersjka Gh. Oblik sumnivnoji ta beznadijnoji debitorsjkoji zaborghovanosti // Bukhghaltersjkyj oblik i audyt – 2001. - №7 – S.27 –32
2. Nashkersjka Gh. Osoblyvosti vyznannja ta ocinky potочноji debitorsjkoji zaborghovanosti za produkciju, tovary, roboty i poslughy//Bukhghaltersjkyj oblik i audyt,- №11, - 2009,-s.31-37
3. Cenkler N. I. Vdoskonalennja klasyfikacijnykh oznak debitorsjkoji zaborghovanosti ta jikh znachennja v pidvyshhenni kontroljno-analitychnoji funkciji obliku [Elektronnyj resurs]/ N. I. Cenkler, P. B. Kvatyrka.-Rezhym dostupu :<http://www.nbu.ua/portal/statti/9.htm>.
4. Olijnyk S. O. Naprjamy udoskonalennja obliku debitorsjkoji zaborghovanosti/ S. O. Olijnyk// zbirnyk naukovykh pracj mizhnar.nauk.-prakt. Internet-konf.-Ternopilj: Krok, 2015.-S.285-288